

Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie 14.07.2025 nr 8-1/8228-10

Meie 28.08.2025 nr 6-3/25-921-4

Tartu Maakohtu arvamus

Justiits- ja Digiministeerium saatis Tartu Maakohtule arvamuse avaldamiseks tsiviilkohtumenetluse seadustiku, pankrotiseaduse, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise eelnõu. Eelnõu koos sellele lisatud dokumentidega edastati kohtunikele ja kohtujuristidele. Esitatud seisukohad olid järgmised.

Esimene arvamuse avaldaja märkis seoses eelnõu § 2 kirjeldatud muudatustega, et PankrS § 94 täiendamine lõikega 1¹, mis täpsustab tarbijakrediidilepingute puhul esitatavate dokumentide nõudeid, on vajalik. Sellest tulenevalt on oluline täiendada (nagu kavandatakse PankrS § 10 lg 5, aga ka § 94 lg 1¹) ka FiMS § 25. Kui eelnõu eesmärk on, et tarbijakrediidinuete kontrollimine toimuks sisuliselt, siis peab see sõnaselgelt olema reguleeritud ka FiMS-is. Tarbija on ju füüsiline isik ja füüsilise isiku maksejõuetuse seadus reguleerib ka võlgade ümberkujundamise menetlusi. Isikutel, kes on esitanud avalduse võlgade ümberkujundamise menetluse algatamiseks, on valdaval enamusel nõuded läbinud maksekäsu kiirmenetluse või tehtud tagaseljaotsus, nõuded on täitemenetluses. Ja neiski menetlustes tõuseb küsimus sellest, et vastutustundliku laenamise põhimõtteid ei ole kontrollitud. Võlausaldajad keelduvad nõutavaid dokumente esitamast, kuna on olemas jõustunud kohtulahend. Nõuete ümberarvestamine, mida usaldusisik või kohus neis menetlustes teeb, on jätkusuutmatu töömahuga ülesanne, kuna võlausaldajad ei esita neid dokumente, mida käsitletav eelnõu võlausaldajalt pankrotimenetluses nõudma hakkab. Siit ka ettepanek viia PankrS § 10 lg 5 ja § 94 lg 1¹ kavandatavad muudatused sisse FiMS §-i 25. Kaaskirjas loetletud eelnõu muudatused (p 1-9), mille kohta eelkõige tagasisidet oodati, on arvamuse avaldaja hinnangul hästi läbi mõeldud, väärivad sisseviimist.

Teine arvamuse avaldaja leidis, et seletuskirjas toodud eesmärged optimeerida kohtute töökoormust, tõhustada kohtute tööd ja kiirendada kohtumenetlusi, on eelnõuga võimalik saavutada vaid osaliselt. Kindlasti tehti 2024. aastal kohtute poolt palju kaalukamaid ettepanekuid küsimuses, mis kohtute töökoormust vähendaks, kuid mida käesolev eelnõu ei kajasta. Eelnõus on tegemist vaid kosmeetiliste muutustega. Mitmed plaanitud muudatused vähendavad reaalses ministeeriumite (Justiits-, Sise- ja Rahandusministeeriumi) halduskoormust, sest nad jäetakse määrusi saavate isikute ringist välja. Kohtu töökoormust need sätted tegelikult ei vähenda.

Positiivselt puudutavad kohtuid mõnede vaieldavate olukordade lihtsustamine ja täpsustamine. Näiteks hagi tagamise taotluse läbi vaatamise tähtaja pikendamine (eelnõu § 1 p 8), määruskaebuse lahendamise võimalus ringkonnakohtus ühe kohtuniku poolt (eelnõu § 1 p 20).

Eelnõuga plaanitud tarbijakrediidi sätete muutmise tulemusel aga kohtute töökoormus alguses kindlasti hoopis suureneb ning asjade menetlemine ei kiirene. Samas on nendel muudatustel hoopis muu eesmärk, mida seletuskirja sissejuhatavas osas ei ole üldse esile toodud. Viimased rohkem kui 1,5 aastat on kohtud pidanud leidma ise võimalusi ja kulutama suurt energiat, et tagada tarbijakrediidilepingutest esitatud nõuete puhul tarbijatele vajalik kaitse, kusjuures maksikäsmenetluses ei ole see seaduslikult üldse võimalik olnud. Paraku on Justiitsministeeriumil kulunud probleemi lahendava eelnõu koostamiseks 1,5 aastat (selles küsimuses ebaefektiivsele maksekäsu menetlusele on viidatud juba Riigikohtu 24. novembri 2023 lahendis 2-21-13098/50).

Kuigi plaanitavad muudatused suurendavad ilmselt (vähemalt alguses) kohtute töökoormust ja kindlasti maksekäsuosakonna töökoormust, on muudatused õigusselguse huvides kindlasti vajalikud ja annavad kohtutele lõpuks seadusest tulenevad selged hoovad probleemi lahendamiseks, mis omakorda vähendab krediidiandjate loomingulist tegevust ja vaidlusi kohtutega, kas ja mida ikkagi esitama peab.

Arvamuse avaldaja hinnangul on ebaselge, miks on eelnõust jäetud välja võlgade ümberkujundamist puudutavate samalaadsete olukordade lahendamine- võlgade ümberkujundamiskavasse minevate tarbijakrediidil põhinevate maksekäskude ja tagaseljaotsuste õiguspärasuse hindamise lihtsustamine analoogselt PankrS § 100³ lg 4 p 1. Praegu on vastavalt FiMS § 25 lg 4 võimalik jätta vaieldav nõue kindlaks määramata ja kavassee võtmata, st kui võlausaldajal on nõue maksekäsust või tagaseljaotsusest ja ta ei ole vabatahtlikult nõus usaldusisikule nõude õiguspärasuse kontrollimiseks lisatõendid esitama, ei saagi seda nõuet kavassee panna ja tuleks siis eraldi hagi esitada või tuleb olla võlausaldaja nõudega nõus suuruses nagu esitatakse maksekäsu / TSO alusel. Kuna nõude suuruse kindlaks määramise osas ei ole FiMS § 25 lg 6 võlausaldajal kaebeõigust, mis tähendab, et kui usaldusisik määrab nõude omal äranägemisel (ka ilma tõenditeta näiteks) väiksemaks kui maksekäsust / TSO-st otse tuleneb ja teeb selle alusel kava, ning kui kohus selle käsitlusega nõustub, on võlausaldajal ainsaks võimaluseks kogu kava peale kaebus esitada. Ei nõude uus hagemine võlgniku poolt ega ka kaebamine kogu kava peale võlausaldaja poolt ole menetluslikult ökonoomsed. Seega tuleks ka FiMS § 25 kuidagi täiendada (näiteks kaebeõigusega) või siis täiendada FiMS § 24 analoogsete sätetega nagu plaanitakse Pankr § 100³ lg 1.

Lisaks oodatakse seadusesse konkreetset lahendust elulise olukorra lahendamiseks, kus võlgnik on esitanud maksejõuetuse avalduse, palub võlgade ümberkujundamist ja peab tasuma usaldusisiku ettemaksu (FiMS § 19 lg 2), kuid tema kontod on täitemenetluses arestitud ja kohus on täitemenetluse menetluse alustamisel peatanud. Sellises olukorras on võlgnikul kontrol raha (laekub näiteks igakuine palk), kuid ta seda soovitud ja vajalikus ulatuses kasutada ei saa, sest kontrol on arestisumma piirmäär, mille on määranud täitur. Täituri ütleb, et nemad kontrol enam midagi muuta ei saa, sest kohus on täitemenetluse peatanud, pangad aga hoiavad võlgniku raha aresti all, sest keegi pole vastavat korraldust andnud. Olukord on vastuolus TMS § 47 lg 12 teise lausega, mille kohaselt peaks põhimõtteliselt võlgnik oma sissetuleku ju ise kasutada saama, sh tasuma ka usaldusisiku tasu ettemaksu. Praegu läheb kohtul suur energia nende olukordade lahendamisele ja võimalike variantide otsimisele, et menetlus toimida saaks. Seejuures toimivad eri täituriatega ja eri pankadega erinevad variandid. Probleem on kestnud juba alates FiMS jõustumisest, s.o alates 1. juulist 2022).

Kolmandas arvamuses toodi eelnõu puuduseks tarbijakrediidi mõiste täpsustamata jätmine ning millised nõuded tarbijakrediidi alla kuuluvad. Ka kohtupraktikas on kõnealune küsimus kohati jätkuvalt ebaselge. See võib tuua suure tõenäosusega kaasa esmalt kohtuvaidlused, millised on tarbijakrediidinõuded, st milliste nõuete suhtes kavandatakse muudatused üldse kehtivad.

Lisaks märkis arvamuse avaldaja, et muudatuse järgi saab edaspidi maksekäsu kiirmenetluses nõuda ainult põhivõlga ja seadusjärgset intressi/viivist. Kaheldav on, selline muudatus oma eesmärki täidab, st tagab nõ õiguspärased maksekäsed ja hoiab ära süsteemi kuritarvitamise. Praktikas on levinud, et laenuandjad laiendavad põhivõla mõistet, lisavad tegelikule põhivõlale juurde muu, nt refinantseerimiste korral loevad nad põhivõlaks mh kõrvakulud (intress, viivised jne).

Muudatuse järgi ei loeta edaspidi maksekäsu või tagaseljaotsuse alusel esitatud nõudeid pankrotimenetluses automaatselt kaitsmiseta tunnustatavateks, kui need põhinevad tarbijakrediidilepingul. Ebaselgeks jääb ja ka seletuskirjas puudub igasugune analüüs, millisel alusel või põhjendusel on tagaseljaotsus võrdsustatud maksekäsuga. Tegemist on õiguslikult erinevate menetluste (sh kaebekorra osas) ja kohtulahenditega. Küsitav on, kas tagaseljaotsus peaks olema võrdsustatud maksekäsuga, st kas ja mis põhjusel tagaseljaotsust kui kohtulahendit peaks saama "lihtsalt uuesti ümber vaadata". See vajaks täiendavat sisulist analüüsi. Ka puudub analüüs selle kohta, kas tagaseljaotsuse puhul ei oleks kohasem meede tagasivõitmise instituut (tuleb küll möönda, et see võib olla kulukas vaidlus).

Sama küsimus tekib muudatuse puhul, mille kohaselt saab võlgnik täitemenetluses sarnaselt maksekäsule tagaseljaotsuse sundtäitmise lubamatuks tunnistamist tarbijakrediidiasjades nõuda ka selliste asjaolude alusel, mis esinesid juba enne kohtulahendi jõustumist- kas ja mis põhjustel on need kohtulahendid kõnealuses olukorras võrdsustatud.

Lisaks on küsitav, kas seadus peaks olema ühtne kõikide tagaseljaotsuste osas. Kui tagaseljaotsuses on näha, et nt vastutustundliku laenamise põhimõtet on kohus kontrollinud, on kaheldav, et sellise kohtulahendiga nõuet tuleb pankrotihalduril ja kohtul uuesti pankrotimenetluses nõuete kaitsmisel sisuliselt kontrollida ja täitemenetluses on võimalik esitada sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi.

Täielikult puudub analüüs, kas ja kuidas peaks FIMSi alusel võlgade ümberkujundamise menetluses tarbijakrediidiasjades maksekäskusid ja tagaseljaotsuseid kontrollima või mitte kontrollima, st kas usaldusisik saab nõuet kontrollida sisuliselt sarnaselt pankrotimenetluses nõuete kaitsmisele ning paluda kohtul nõude suurus kindlaks määrata FIMS § 25 alusel sisuliselt. Võlgade ümberkujundamise menetluses on see olulisemgi küsimus, kuna võlgnik maksab reaalselt raha nõuete katteks. Usaldusisik saab võlausaldajaga nõude ümberkujundamisel kokku leppida nõude vähendamises (nt intressi, viivise jms arvel), kuid võlausaldajad, kellel on kohtulahend, sellega üldjuhul ei nõustu.

Sarnaselt eelpool märgitule leiab arvamuse avaldaja samuti, et kavandatavate muudatustega tekib kohtule täiendav töökoormus ning selleks vajab kohus täiendavat ressursi.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Marek Vahing
kohtu esimees